

ЗАТВЕРДЖЕНО
Методичною радою
університету
від 27.08.2025
(протокол №1)

Силабус
навчальної дисципліни
Історична політика та історична пам'ять
2025-2026 навчальний рік

Освітня програма: **ІСТОРІЯ**
Спеціальність: **В9 Історія та археологія**
Галузь знань: **В Культура, мистецтво та гуманітарні науки**
кваліфікація: **магістр історії та археології**
Рівень вищої освіти: **другий**

Викладач (і)	Константинова Вікторія Миколаївна
Посилання на сайт	https://bdpu.org.ua/teachers/konstantinova-viktoriya-mykolayivna/
Контактний тел.	+380 97 394 36 73
Е-mail викладача:	vnkonst@ukr.net
Графік консультацій	Консультація відбуваються за допомогою дистанційних технологій у вільний від занять час

Обсяг курсу на поточний навчальний рік:

Кількість кредитів/ годин	Лекції	Практичні/семінарські/лабораторні заняття	Самостійна робота	звітність
3/8	6	–	–	2 (екзамен)

Семестр: весняний

Мова навчання: українська

Ключові слова: історична пам'ять, колективна пам'ять, комеморація, історична травма, історична політика, політика пам'яті, Голокост, Голодомор, меморіальний поворот.

Мета курсу: ознайомлення студентів із сучасними підходами до аналізу різноманітних форм колективних уявлень про минуле, а також із науковими дослідженнями інструменталізації історичного знання та його використання в політичних цілях.

Предмет курсу: концепти історичної політики та історичної пам'яті в сучасній історіографії, історична політика та історична пам'ять в Україні та світі.

Предметом освітнього компоненту є культура як система значень, практик і соціальних відносин, а також механізми її формування, функціонування та передачі в різних людських спільнотах.

Компетентності та програмні результати навчання:

№	Програмні компетентності	Компетентності	Результати навчання
1	Загальні компетентності (ЗК)	<p>ЗК 01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.</p> <p>ЗК 03. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.</p> <p>ЗК 04. Здатність спілкуватися іноземною мовою.</p> <p>ЗК 05. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).</p> <p>ЗК 06. Здатність працювати в міжнародному контексті.</p> <p>ЗК 08. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.</p> <p>ЗК 09. Здатність приймати обґрунтовані рішення.</p> <p>ЗК 10. Здатність створювати умови, які забезпечують функціонування інклюзивного освітнього середовища</p>	<p>ПРН 1. Аналізувати теоретичні та методологічні проблеми сучасної історичної науки, критично оцінювати стан проблеми та результати останніх досліджень.</p> <p>ПРН 2. Здійснювати рецензування, коментування, анотації наукових, науковопопулярних, освітніх та публіцистичних текстів, які стосуються питань історії та археології.</p> <p>ПРН 3. Розробляти й реалізовувати історичні та міждисциплінарні проєкти з урахуванням сучасних методологічних підходів.</p> <p>ПРН 4. Застосовувати у професійній діяльності у сфері історії та археології сучасні цифрові інструменти і технології для пошуку, збереження і оброблення інформації, у тому числі для виконання наукових досліджень і реалізації освітніх та інноваційних проєктів.</p> <p>ПРН 5. Планувати і виконувати наукові дослідження у сфері історії та археології, висувати та перевіряти гіпотези, обирати методи дослідження, аналізувати результати, обґрунтовувати висновки.</p> <p>ПРН 6. Здійснювати експертизу пам'яток історії, археології та культури з метою їх охорони та можливого подальшого використання.</p> <p>ПРН 7. Зрозуміло і недвозначно доносити власні знання, висновки та аргументацію з питань історії та/або археології до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються.</p> <p>ПРН 8. Розширювати актуалізовану джерельну базу за рахунок введення до наукового обігу архівних джерел, опрацювання фондів музеїв, участі у наукових й археологічних експедиціях тощо.</p> <p>ПРН 9. Здійснювати викладацьку діяльність у закладах вищої освіти на основі сучасних освітніх технологій, а також принципів і практик європейських</p>
2	Фахові компетентності спеціальності (ФК)	<p>ФК 01. Здатність виявляти та досліджувати історичні й археологічні джерела різних видів, аналізувати наукові тексти, узагальнювати інформацію.</p> <p>ФК 02. Здатність здійснювати історичні</p>	<p>джерельну базу за рахунок введення до наукового обігу архівних джерел, опрацювання фондів музеїв, участі у наукових й археологічних експедиціях тощо.</p> <p>ПРН 9. Здійснювати викладацьку діяльність у закладах вищої освіти на основі сучасних освітніх технологій, а також принципів і практик європейських</p>

	<p>дослідження з визначеної тематики, в тому числі використовуючи методологічний інструментарій інших гуманітарних і соціальних наук.</p> <p>Здатність виявляти специфіку в підходах до вирішення проблем в галузі історії та археології представників різних наукових напрямків та шкіл, критично осмислювати новітні досягнення історичної науки.</p> <p>ФК 05. Здатність розробляти і реалізовувати наукові та прикладні проекти у сфері історії, археології та/або дотичні до них міждисциплінарні проекти.</p> <p>ФК 06. Здатність здійснювати експертний аналіз в предметній області.</p> <p>ФК 08. Здатність працювати в міжнародному контексті і реалізовувати спільні проекти у сфері історії та/або археології з європейськими та євроатлантичними інституціями.</p> <p>ФК 09. Здатність використовувати сучасні цифрові інструменти і технології для проведення досліджень та професійної діяльності у сфері історії та археології.</p> <p>ФК 10. Усвідомлення принципів академічної доброчесності та норм професійної етики.</p>	<p>країн</p> <p>ПРН 11. Створювати оригінальні дослідницькі задачі або гіпотези на основі новітніх наукових досягнень, виявляючи проблеми, що потребують додаткового дослідження</p> <p>ПРН 12. Вміння аналізувати різні історичні концепції та теорії, розуміння різних підходів до вивчення історії та їхнього впливу на формування історичних знань</p> <p>ПРН 14. Володіти навичками критичного та аналітичного мислення при роботі з історичними джерелами різного типу, включаючи вміння розпізнавати різні точки зору, визначати суперечності та ангажованість джерел</p> <p>ПРН 16. Створювати умови для інклюзивного освітнього середовища, адаптуючи методи викладання та навчальні матеріали до потреб аудиторії</p>
--	--	---

		<p>ФК 12. Здатність самостійно формулювати та вирішувати оригінальні дослідницькі завдання.</p> <p>ФК 13. Критичне розуміння сучасного стану розвитку та засад функціонування історичної науки.</p> <p>ФК 15. Здатність на фаховому рівні аналізувати різні типи і види джерел для історичного дослідження з використанням методологічного й теоретичного інструментарію.</p>	
--	--	---	--

Зміст курсу:

Поняття «історична пам'ять», «колективна пам'ять», «історична свідомість». Соціальні рамки пам'яті та важливість історичної пам'яті для ідентичності груп і суспільств. Феномени історичної амнезії та витіснення. Проблеми співвідношення пам'яті та історії. Причини конфліктності історії та пам'яті. Дилеми професійного історика при вивченні пам'яті. Поняття «меморіального повороту» у зарубіжній історіографії. Етапи розвитку досліджень пам'яті за кордоном. Пріоритетні теми та методологія історії пам'яті. Історія понять «політика пам'яті» та «історична політика». Агенти реалізації історичної політики. Роль історичного знання у розвитку національних ідеологій та становленні національних держав («Винайдення традиції»). Поняття «історичної травми» та її приклади. «Війни пам'яті» та «конфлікти пам'яті» в світовій та українській історії. Прецеденти спроб примирення конфліктних пам'ятей. Основні етапи розвитку історичної політики в Україні. Нові практики вшанування жертв Голодомору, кампанія із визнання Голодомору геноцидом українського народу. Ревізія історії Другої світової війни в Україні.

Методи навчання: евристична бесіда, бесіда, пояснення; інтерактивні методи (робота в малих групах, мозковий штурм, метод проєктів, дискусія), імітаційна гра (наукова конференція, семінар-диспут), мультимедійна презентація, методи контролю і самоконтролю, самооцінювання, взаємооцінювання.

Політика курсу (особливості проведення навчальних занять): Викладачі та всі здобувачі, що вивчають цей курс, зобов'язуються дотримуватись таких положень: [Про організацію освітнього процесу в БДПУ](#), [Про використання технологій дистанційного навчання в освітньому процесі Бердянського державного педагогічного університету](#), [Про академічну доброчесність у Бердянському державному педагогічному університеті](#), [Про критерії та порядок оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти у Бердянському державному педагогічному університеті](#), [Про внутрішню систему забезпечення якості освітньої діяльності Бердянського державного педагогічного університету](#), [Про політику попередження і боротьби із сексуальними домаганнями та дискримінацією у Бердянському](#)

[державному педагогічному університеті](#) та розуміють, що за їх порушення несуть особисту відповідальність.

Відвідування занять з курсу є особистим вибором здобувача освіти. Під час лекційних занять лектор розкриває проблемні питання та концепти, які включені до семестрового оцінювання з курсу (екзамену). Під час практичних (семінарських) занять здобувачі освіти відповідають на оприлюднені заздалегідь проблемні питання, приймають участь в дискусіях та обговореннях. Важливим елементом опанування знаннями є *самостійна робота* студентів у вільний час від аудиторних занять (археологічна лабораторія, методичний кабінет, читальний зал).

Під час самостійної роботи здобувачі освіти готують індивідуальні завдання з курсу, які мають бути завантажені на платформу MOODLE у встановлені терміни. Право на перескладання поточних оцінок можуть отримати лише ті здобувачі, які пропустили заняття з поважних причин (лікарняний чи відрадження). Перескладання відбувається у формі усної співбесіди. Підсумковий контроль у формі екзамену складається з двох частин – тестова (розміщена на платформі MOODLE, тест має бути виконаний до дня екзамену) та усна (відповідно до розкладу екзаменаційної сесії, за екзаменаційними білетами у формі усної співбесіди). Здобувачі освіти, які отримали незадовільну підсумкову оцінку мають право на перескладання у встановлені терміни.

Використання штучного інтелекту (ШІ) при підготовці до практичних занять можливе виключно для структурування матеріалу, підготовки презентацій, перекладу джерел. Заборонено генерувати неперевіраних та неправдивих фактів (див. [Політика використання штучного інтелекту в освітньому процесі Бердянського державного педагогічного університету](#)).

Технічне й програмне забезпечення/обладнання, наочність: У процесі дистанційного навчання для реалізації дисципліни використовується персональний комп'ютер або ноутбук із стабільним доступом до мережі Інтернет, вебкамера, гарнітура (мікрофон і навушники), а також за потреби — планшет або смартфон як додатковий пристрій для участі в заняттях і виконання завдань.

Програмне забезпечення включає платформи для організації відеоконференцій (наприклад, Zoom, Google Meet або Microsoft Teams), системи управління навчанням (Google Classroom, Moodle), текстові та презентаційні редактори (Microsoft Word, Google Docs, PowerPoint), а також сервіси для спільної роботи та обміну файлами (Google Drive, OneDrive).

Наочність дисципліни забезпечується використанням мультимедійних презентацій, інтерактивних схем і таблиць, відеолекцій, навчальних демонстрацій, цифрових підручників і статей, а також візуалізацій у форматі інфографіки. Додатково можуть застосовуватися онлайн-тести, інтерактивні завдання та симуляційні матеріали, що сприяють кращому засвоєнню навчального матеріалу та підтримують активну взаємодію зі студентами в дистанційному форматі.

Система оцінювання та вимоги: підсумкова рейтингова оцінка з курсу не може перевищувати 100 балів та розподіляється наступним чином: заходи поточного контролю – не перевищують 50 балів, залік – не перевищує 50 балів. За роботу на практичних (семінарських) заняттях здобувач може отримати не більше 30 балів. *Критеріями оцінки при усних відповідях* виступають: повнота розкриття питання; логіка викладення, культура мови; впевненість, емоційність та переконаність; використання основної та додаткової літератури (монографій, навчальних посібників, збірників документів, журналів, інших періодичних видань тощо), аналітичні міркування, вміння робити порівняння, висновки. Тобто 5 балів – за повну та добре аргументовану й проілюстровану прикладами доповідь, 4 – за недостатньо повне, але певною мірою обґрунтоване повідомлення, проілюстроване прикладами, 3 –

неповна відповідь з наведенням поодиноких аргументів та прикладів, 1-2 – за окремі доповнення та приклади. **Самостійна робота студентів.** Предметом самостійної роботи студентів є опрацювання ними як окремих тем програми курсу в цілому, так і деяких розділів тем у вигляді ілюстративного альбому-реферату. Перевірка рівня засвоєння матеріалу самостійно опрацьованих тем чи окремих розділів здійснюється у вигляді написання реферату. Самостійна робота студентів оцінюється в діапазоні від 0 до 10 балів у кожному із змістових модулів.

Список рекомендованих джерел, літератури та інформаційних ресурсів:

Базова

1. Шаповал Ю. Культура історичної пам'яті: європейський та український досвід. Київ: ІПЕНД, 2013. 600 с.
2. Maurice Halbwachs. [The Collective Memory](#). New York: Harper & Row Publishers.
3. Halbwachs, M. (2007). *Social Framework of Memory*. New Publishing House.. URL : <https://www.academia.edu/29735881>
4. Hatton, P. *History as the Art of Memory*, 2004. 423 pp.
5. Nora, P. 'Between Memory and History: The Problem of Places of Memory.
6. Ricœur, P. *Memory, History, Forgetting*, 2004.
7. Lowenthal, D. *The Past: A Foreign Country*. 2004.
8. Megill, A. *History and Memory: For and Against* // *Philosophy and Society*. 2005. No. 2. pp. 132–152.
9. Megill, A. *Historical Epistemology*. 2007.
10. Zarubavel, Ya. *The Dynamics of Collective Memory // Empire and Nation in the Mirror of Historical Memory*. Collection of articles. 2011.
11. Etkind, A. *Crooked Sorrow: The Memory of the Unburied*. 2016.
12. Assmann, J. *Cultural Memory: Writing, Remembrance and Political Identity in the High Cultures of Antiquity*. Moscow: Languages of Slavic Culture, 2004.
13. Хобсбаум Е. *Винайдення традиції*. Київ: Ніка-Центр, 2010. 448 с.
14. Георгий Касьянов. к десятилетию украинского Института национальной памяти (2006 – 2016) . URL : <https://www.historians.in.ua/index.php/en/diskusiya/1755-georgij-kas-yanov-k-desyatiletiiyu-ukrainskogo-institutu-natsional-noj-pamyati-2006-2016>
15. Гриценко О. Президенти і пам'ять. Політика пам'яті Президентів України (1994-2014): підгрунття, послання, реалізація, результати. – К.: К.І.С., 2017.
16. Декомунізація в Україні як державна політика і як соціокультурне явище. – Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України; Інститут культурології НАМ України, 2019. – 320 с.
17. Зашкільняк Л. Історична пам'ять та історіографія як дослідницьке поле для інтелектуальної історії // *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. – 15/2006-2007. – С.855-862.
18. Єкельчик С. *Імперія пам'яті. Російсько-українські стосунки в радянській історичній уяві*. – К.: Критика, 2008.
19. Масенко В. *Історична пам'ять як основа формування національної свідомості // Український історичний журнал*. – 2002. - № 5. – С. 49-62.
20. *Національна та історична пам'ять: словник ключових термінів / кер. авт. кол. А. М. Киридон*. — К., 2013.
21. *История и память: историческая культура Европы до начала Нового времени* Отв. ред. Л. П. Репина. - М.: Кругъ, 2006.

22. Касьянов Г. Исторична політика 1990-х – початку XXI ст.: Україна та пострадянський простір // <http://uamoderna.com/images/archiv/21/UM-21-Kasianov.pdf>
23. Касьянов Г. Исторична політика і меморіальні закони в Україні (початок XXI ст.) // Агора. – Вип. 17. – С. 64-74. <http://kennankyiv.org/wp-content/uploads/2016/12/Kasianov.pdf>
24. Нагорна Л.П. Исторична пам'ять: теорії, дискурси, рефлексії. – К., ПІЕНД ім. І.Ф.Кураса НАН України, 2012.
25. Позднякова-Кирбят'єва Е. Г. Соціологія соціально-історичної пам'яті: теоретико-методологічні та емпіричні студії: монографія. — Запоріжжя, 2014.
26. Thess, A.-M. The Use of National History for Political Purposes: The Case of Contemporary France // Sociological Journal. – 2010. – No. 1. – pp. 92–104.
27. Henkin S.M. Spain: the debate surrounding historical memory // Contours of Global Transformations: Politics, Economics, Law. 2019;12(4):72–87.
28. Полянська Н. Исторична пам'ять про другу світову війну в українському та польському соціумах // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. №17. 2008. С. 413-421
29. Яковенко Н.М. Нова доба – нові підручники. Про потребу дискусії над підручниками з історії України // Доба. Науково-методичний часопис з історичної та громадянської освіти. – 2005, № 2. – С. 23-25.

Допоміжна

30. Зашкільняк Л. Історія і соціальне замовлення (на прикладі шкільних підручників з історії) / Леонід Зашкільняк // Шкільна історія очима істориків-науковців: матер. Робочої наради з моніторингу шкільних підручників історії України. – К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2008. – С. 64–81
31. Ассман А. Простори спогаду. Форми та трансформації культурної пам'яті / Аляйда Ассман ; пер. з нім. К.Дмитренко, Л.Доронічева, О.Юдін. - К. : Ніка-Центр, 2012.
32. Бондар Г. Від «колективної пам'яті» до «пам'яті груп» та постпам'яті: до питання розвитку і сучасних викликів у студіях пам'яті // Україна–Польща: історична спадщина і суспільна свідомість / голов. ред. Микола Литвин; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2020. Вип. 13. С. 257–288. URL : <https://www.academia.edu/67204186>
33. Нора П. Всемирное торжество памяти // Неприкосновенный запас. Дебаты о политике и культуре. – 2005. - № 2-3 (40-41). – С. 37-51.
34. Дахин А. В. Общественное развитие и вызовы коллективной памяти: перспектива философской концептуализации memory studies // Вопросы философии. — 2010. — №8. — С. 42–44
35. Грінченко Г. Усна історія – теорія, метод, джерело // Невигадане: Усні історії остарбайтерів / Автор-упорядник, ред., вступ.ст. Г. Грінченко. – Х.: Видавн.дім «Райдер», 2004. – С. 10-32.
36. Касьянов Г. Исторична політика і пам'ять про Голокост: "нова Європа" та Україна // Українське суспільство і пам'ять про Голокост: наукові та освітні аспекти (Вибрані доповіді IX і X круглих столів до Міжнародного дня пам'яті жертв Голокосту) / Редкол.: А. Подольський, С. Осіпчук. Київ: Український центр вивчення історії Голокосту; КВІЦ, 2018. С. 86-105
37. Шацька Б. Минуле – пам'ять – міт / Пер. з пол. Олесь Герасим, наук. ред. Андрій Павлишин. – Чернівці: Книги – ХХІ, 2011.

38. Студії пам'яті в Україні. (Історіографічний дискурс. Бібліографічний покажчик) / Передмова, вступ. ст., заг. ред. А. М. Киридон; [упор. покажчика: Киридон А. М., Волянчук О. Я., Огієнко В. І.]. - К., 2013.
39. Коннертон П. Як суспільства пам'ятають / Пер. з англ. С. Шліпченко. – К.: Ніка-Центр, 2004.
40. Мінк Ж. Геополітика, примирення та ігри з минулим: на шляху до нової пояснювальної парадигми колективної пам'яті // Україна модерна. – 2009. – № 4. – С.63 – 64.
41. Ярошенко М. Друга світова війна як конфлікт історичної пам'яті // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. №22. 2012. С. 244-248

Інформаційні ресурси

1. <http://www.history.org.ua/>
2. <http://www.besthistorysites.net/>
3. <http://www.irbis nbuv.gov.ua/>
4. <https://www.youtube.com/channel/UCpzZB5rRJ0W7KzjVvfbMxew>
5. <http://incognita.day.kyiv.ua/exposition>